

„БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК” - ВАЗОВ

(анализ)

Живял в две епохи - възрожденската, изпълнена с борба за национална свобода и следосвобожденската, в която идеалите на героите са забранени и заменени с безразличие, Вазов с болка приема поругаването на историята и езика ни.

Родният език е звуковата и мислена диря на поколенията през вековете. Времената се менят, но езикът продължава да звучи и да предава опазения мисловен потенциал на рода. В него е мъдростта на поколенията, превърнала се в традиция. Тя е връзка между минало и настояще. Времената и епохите изразяват звуковата „плът” и мислената графика на общото духовно битие на нацията.

Родният език е среща на поколенията преди първоизворите на родовото духовно начало. Всеки разпознава миналото на предишните си в звука на родното слово. Българското народно самосъзнаване получава своята национална самоидентификация чрез родния език. Но индивидуалното отношение към духовното битие на националната мисъл твърде често е противоречиво.

Нападките срещу родното слово са реален повод за Вазов в творческата полемика да защити българския език. Годината е 1883 - време, когато България се стреми да опази своите морални ценности, търсейки мястото си в Европа и света. Затова не е случаен фактът, че в същата година поетът пише стихотворението „Българският език” и одата „Опълченците на Шипка”. Ускореният пулс на епохата намира своя вдъхновен говорител. Вазов воюва чрез силата на словото за всичко българско - слава и чест, в негов най-силен аргумент влиза в свещен двубой с „ругателите” и „хулителите”, изявявайки изразителната си сила чрез стиха на поета, доказателство за безсмъртието на българския дух.

„Нова България” с „нови” помисли за бъдещето се оказва „робски” зависима от своя комплекс за малоценност, формиран през вековете на чужда зависимост. Мисълта е все още „окована”, но езикът е запазил хубостта на светла красива духовност, недокосната от историческите превратности на националната съдба. В стихотворението „Българският език” Вазов изгражда великолепия образ на родното слово. Минало, настояще и бъдеще влизат в художествено единство. Стихотворението творчески пресъздава схемата на „похвалното слово” - поетичен увод, кратък лирически преход, същинска част, антитезисно представяща истинската същност на „светеца” (език), и тържествен обет в името на прославата му. Така и творбата се превръща в своята защита, в апология на българския дух, оцелял чрез силата на словото. Сама по себе си тя е и възхвала на изразните възможности на народния поет. Патетичният увод е най-съкровения характеристика за правото на достойно съществуване на българския език, извисил чрез страданието нравственото величие на нацията. Анафоричното обръщение към езика, към неговото духовно битие:

*Език свещен на моите деди
език на мъки,стонове вековни*

емоционално извежда мотивите на лирическия говорител да се превърне в защитник (апологет) на родното слово.

За да бъде по-силно внушението за тържествено преклонение, изказът на първа строфа е плавен, съсредоточен, вгълбено сериозен. Лирическият глас се старае да не допусне пропускането на нито едно доказателство за достойнствата на езика, да открие неговата значимост за род и родина. Енергичната смяна на формите на изказ: „моите“, „тя“, „ни“, „те“, доказателство за родова принадлежност, влизат в пряк диалог с недостойния за назоваване противник: „кой“, „някой“. Авторът прибегва към местоименните названия, които достатъчно красноречиво подсказват самочувствието и скромността на твореца пред светостта на родното слово, както и възмущението му към поругаването на неговите достойнства. Неслучайно в уводната част на творбата езикът е определен като „свещен“, като поражда представата за дълговечност и изначалност на българското слово като божествен дар, дал познание на човека за доброто и красивото. Категоричността на лирическия говорител за съвършенството на езика е постигната чрез използването на стилистичната фигура „инверсия“, която поставя смислов акцент върху възможно най-високото определение на българския език. Трикратно повтореното емоционално обръщение *„език свещен на моите деди език на мъки, с тонове вековни език на тоя дете ни роди...“* е израз на религиозна почит и благоговееене пред родното слово, чрез което се осъществява духовна връзка със света на предците, пренесена от него през вековете.

Стихът „език на мъки, стонове вековни“ е сякаш най-лаконичната „история“ на българската реч. Поругаването на словото означава отрицание на историческото битие на българина, изпълнено с тежки страдания и мъжествена скръб. Народът ни е пресътворил вековните мъки в песни, онези „stonove вековни“, които пренасят през превратностите на времето трагичната и героична съдба на майка България. Свещен е този език, защото той е гласът на родината:

*език на тази дете ни роди
за радост не-за ядове отровни*

Отъждествяването на родината с майка - похват познат от възрожденската традиция, в контекста на творбата прераства в свята връзка между род, нация и език, осъдени от историята на не едно изпитание и огорчение. Антитезата *„за радост не - за ядове отровни“*, която внася драматична интонация в стиха, загатва за противоречивия емоционален свят на творбата, който ще се разгърне със средствата на риториката.

Във втората и третата строфа лирическият говорител изразява възхищението си от родното слово като нравствена, но и като естетическа ценност. Отново чрез средствата на инверсията епитетът „прекрасен“ разгръща богати ореолни значения, израз на патриотичната гордост и възхищение. Синовното чувство преминава в емоционален възторг, съчетан със странното слово на апологията. Реторичния въпрос:

*Вслушал ли се е някой досега
в мелодията на твоите звуци сладки?*

директно е отправен към тези, които сипят ругатни и „хули гадки“, към лишените от сетиво за магията на българската тоналност.

Особен поетичен похват са реторичните въпроси. Питайки, емоционалният глас изразява едновременно с възмущението си от духовната слепота и глухота на ругателите и възхищението си пред естетическите достойнства на езика ни. С помощта на тези реторични въпроси е постигната блестяща характеристика на родния език. Те въвличат читателя в полемиката на стихотворението и същевременно непряко изискват от него да определи позицията си спрямо отстояваната кауза. Защото този, който може да чуе музиката на словото, ако е лишен от сетива за красотата на словесната оркестрация, нека поне с разума си да я разбере:

*Разбра ли някой колко хубост, мощ
се крий в речта ни гъвкаво, звънлива-
от руйни тонове какъв разкош,
какъв размах и изразитост жива?*

Експресивно подобрите елементи и съществителни имена - вълшебна плетеница от слова, които градирано извеждат определението „жива“, засилват представата за песенно великолепие и естетическа сила. Във вълшебството на подбора на думите и в енергичната смяна на ритъма са заложени мажорно-лирични тонове, които задействат асоциации и пораждат сложни емоционално-естетически внушения. Но най-силно въздейства звукописът на думите - повторения на звукосъчетания от звучни съгласни, сонорни и гласни, доказващи с мелодичността си поетичната „звънливост“ на словото. Редуването на думи с отворена и затворена сричка - закономерност, заложена и при организацията на римата: ударно-мажорна или протяжно-наивна, създава усещането за гъвкавост и изразителност.

Инверсията, съпътствана от спираловидното повторение: „*какъв разкош/ какъв размах*“ и вписаната в стиха анаграма „гъвкава-какъв“ (игра на поетическо въображение), естетически доказват тезата на автора за „хубост“ и „мощ“ и засилват усещането за вълшебството на българската песенна лирика. Родното слово се самодоказва чрез силата на поетическото си въздействие. Спорът с тях преминава в апотеоз на живата сила на речта.

Остро негодувание изпитват и българинът и поета. Тези чувства антитезисно са изразени във втората част на творбата. Опетнен и несправедливо охулен е родният език. Драматичният изблик на състрадание, болка и гняв е предаден чрез промяната на изразните средства. Реторичните въпроси са заменени с възклицателни изречения, породени от противоречиви чувства:

*Не, ти падна под общия позор,
Охулен, опетнен със думи кални,
и чуждите и нашите, във хор
отрекоха те, о, език, страдални!*

Чрез одухотворения образ на поругаването, разкрит със средствата на метафоричното внушение, е постигната представа за страданието, присъщо на народа-носител на езика. Сега то е по-осезаемо, защото е лична обида към твореца и българина патриот наранен не толкова от „чуждите“, а от предателството на „своите“. „Общия позор“ е едно измерение на поредица от предателства и народностно отричане. Затова накупелият гняв се излива с

убийствена ирония към ограничения интелект на всички, които не могат да оценят доказаните от културната история на народа ни творчески възможности на българския език:

*Не си можал да въплътиш във теб
създадения на творческата мисъл!
И не за песен геният ти слеп -
за груб брътвеж те само бил орисал!*

В охулването на езика поетът вижда не само една от проявите на националното обругаване на родната реч, а на всичко свързано с българщината, и отменено поради липса на самочувствие и достойнство:

*...се тоя отзив, низка клевета,
що слетя всичко мило нам и родно.*

Защитата на езика прераства в защита на националното достойнство. Чрез струпване на сродни по смисъл епитети: „ужасно“, „модно“ „низка“ и скритите сравнения: „ругателство“, „отзив“, „клевета“, продължава полемиката против твърденията за естетическа немощ на езика. Тази преходна оценка е отхвърлена чрез средствата на речта - най голямата национална ценност. Словото отново се самодоказва чрез смесването на разнородна лексика и съзнателно огрубяване на поетическия стил. В полемичен двубой влизат смисловите антитези: „вековни-модно“, „свещен-низко“, „песен-ругателство“, както и антонимичните рими: „гадки-сладки“, „свята-клевета“, „модно-родно“, „калта-красота“, които отразяват драматизма на утвърждаването и отричането.

Последните две строфи, изградени с помощта на експресивната анафора „Ох“, са оптимистично доказателство за възможността чрез силата и красотата на словото да бъде снет „позорът“. С апостолска всеотдайност лирическият Аз, убеден в съвършенството и могъществото на езика, дава тържествен обет да възкреси словото на българския език. Постига го чрез световния контрастен сблъсък на светлина и мрак като свещена борба между доброто и злото, грозното и красивото: „черният ти срам“, „кал“, „светли звукове“, „чистий блеск“. Пресътворяването на красотата на българския език е удар наказание за хулителите.

Мисията на поета е вградена чрез трикратно повторение на Аз-овата форма и синтактичния паралелизъм, с помощта, на който е изведено вричането:

*Аз ще взема черния ти срам
Аз ще те обриша от калта
Аз хулниците твои ще накажа*

Защитавайки родното слово, лирическият Аз утвърждава творчеството като извисяване на българската духовност. Доказателство за безсмъртието на езика са и темпоралните (времеви) граници, в които е разгърната тезата на неговото съвършенство - от древността („език свещен на моите деди“), до момента на защитата („Вслушал ли се е някой досега...“), с проекция към необозримото бъдеще на неговото тържество („и в светли звукове ще те предам/на бъдещото бодро поколение“).

Стихотворението „Българският език“ притежава жанровите особености на одата. В него е изразено авторовото чувство на възторг и преклонение пред

родния език, поетично са възнесени неговите качества, утвърдено е правото на езика ни да бъде средство за създаване на поезия, пламено са заявени личните пристрастия на поета. Заедно с това ярко личи и чувството на гняв и несъгласие с хулите на езика ни. Контрастът между възхвалата и гнева очертава богатата емоционална гама на творбата и тя звучи едновременно тържествено-поетично и интимно-изповедно. Полемичният тон на стихотворението усилва неговото въздействие.

Написано по конкретен повод, стихотворението се превръща в поетична прослава на силата, възможностите и красотата на българското слово. Творбата е тържествен обет, едно своеобразно прозрение за мисията на поета и неговия дълг към неумиращия български дух, който Вазов с патриотичен порив защитава чрез цялото си творчество, отредило му достойно славата на патриарх на българската литература.

Обичта към България и към всичко, което се включва в понятието родина определя насоките на Вазовото творчество. Отечеството за твореца е онзи свещен идеал, в името, на който човек трябва да живее, да работи, да твори и дори ако трябва да даде най-скъпото - живота си. Посветил се в служба на Родината, с чувство на удовлетворение в края на живота си Вазов ще заяви:

*Живота любях, но не го окрах.
Българийо, аз всичко тебе дадох!*